

De achteruitgang in begrijpend lezen toegelicht vanuit het PIRLS-onderzoek

1. Bezorgdheid om begrijpend lezen

De Vlaamse onderwijswereld maakt zich zorgen over het niveau van het begrijpend lezen (VLOR 2017). Er is een sterke achteruitgang tussen 2006 en 2016 (Tielemans e.a. 2017). In PIRLS2006 behaalden Vlaanderen en Nederland een identieke score: 547. Tien jaar later, in PIRLS2016, daalde de Nederlandse score met 2 punten (een niet-significante daling van 547 naar 545), terwijl de Vlaamse score met 22 punten daalde (van 547 naar 525). De daling van 22 punten betekent dat er ongeveer een half jaar extra onderwijs nodig is om op het niveau van 2006 te komen. Bovendien blijkt uit alle analyses dat de daling algemeen is. Alle groepen leerlingen gaan erop achteruit: jongens, meisjes, anderstalige leerlingen en Nederlandstalige leerlingen.

Die sterke achteruitgang had niemand zien aankomen. In de peilingen naar lezen (2002, 2007 en 2013) behaalde immers meer dan 88% van de Vlaamse leerlingen de eindtermen (AKOV 2014).

2. Wat is PIRLS?

PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*) is een internationaal vergelijkend onderzoek naar begrijpend lezen in het vierde leerjaar. In 2016 namen 45 landen deel aan het onderzoek. De Vlaamse steekproef telde 148 lagere scholen.

3. Wat is het belang van PIRLS?

Vaak worden de resultaten van *international large scale assessments* (ILSA's) versmald tot de internationale hitparade. De plaats die een land inneemt in de ranking is een te beperkte indicator voor de onderwijskwaliteit. Toch heeft internationaal vergelijkend onderzoek een meerwaarde. Andere onderwijssystemen kampen vaak met gelijkaardige problemen en het is waardevol om na te gaan hoe men die uitdagingen elders benadert.

Internationaal onderzoek is extra interessant als landen meermaals deelnemen. Dan kunnen evoluties doorheen de tijd opgevolgd worden. Vlaanderen heeft tweemaal deelgenomen aan PIRLS: in 2006 en in 2016. In Nederland zijn er vier PIRLS-metingen beschikbaar (2016, 2011, 2006, 2001) (Gubbels e.a. 2017).

4. Wat voor teksten bevat PIRLS?

In PIRLS2016 werden er 12 verschillende teksten aangeboden, zowel verhalende teksten als informatieve teksten. Drie van die 12 teksten zijn achteraf verspreid ter illustratie: 'Marie en de rode kip', 'De reis van de groene zeeschildpad' en 'Bloemen op het dak'. Elke deelnemende leerling kreeg twee teksten en beantwoordde de vragen bij de tekst (zowel meerkeuzevragen als open vragen).

De PIRLS-teksten zijn relatief lange, doorlopende teksten met illustraties (prenten of foto's, in kleur). Deze sluiten aan bij de leefwereld en de interesses van 10-jarigen wereldwijd. Eerst worden teksten en vragen ontwikkeld in het Engels door een team van internationale experts. Die teksten worden vertaald naar 40 verschillende talen (Martin, Mullis & Hooper 2017).

In een vooronderzoek wordt de psychometrische kwaliteit van een groot aantal vragen beoordeeld. Enkel de vragen die voldoende betrouwbaar zijn, worden in het hoofdonderzoek betrokken.

5. De verhouding tussen PIRLS en de eindtermen

De PIRLS-vragen en -teksten staan los van de Vlaamse eindtermen, de Nederlandse kerndoelen of bepaalde leesmethoden. De huidige eindtermen 'lezen' voor het einde van het Vlaamse basisonderwijs staan hieronder vermeld. De PIRLS-toetsen lijken het sterkst aan te sluiten bij eindtermen 3.4 en 3.5.

De leerlingen kunnen (verwerkingsniveau = beschrijven) de informatie achterhalen in:

- 3.1 voor hen bestemde instructies voor handelingen van gevarieerde aard;
- 3.2 de gegevens in schema's en tabellen ten dienste van het publiek;
- 3.3 voor hen bestemde teksten in tijdschriften.

De leerlingen kunnen (verwerkingsniveau = structureren) de informatie ordenen die voorkomt in:

- 3.4 voor hen bestemde school- en studieteksten en instructies bij schoolopdrachten;
- 3.5 voor hen bestemde verhalen, kinderromans, dialogen, gedichten, kindertijdschriften en jeugencyclopedieën.

De leerlingen kunnen (verwerkingsniveau = beoordelen) op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, informatie beoordelen die voorkomt in:

- 3.6 verschillende voor hen bestemde brieven of uitnodigingen;
- 3.7 reclameteksten die rechtstreeks verband houden met hun leefwereld.

4.8 De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes:

- luister-, spreek-, lees- en schrijfbereidheid;
- plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven;
- bereidheid tot nadenken over het eigen luister-, spreek-, lees- en schrijfgedrag;
- bereidheid tot het naleven van luister-, spreek-, lees- en schrijfconventies;
- weerbaarheid.

Figuur 1 – Eindtermen basisonderwijs (<https://www.onderwijsdoelen.be/nederlands-lager-onderwijs>).

Het valt op dat bij het hoogste verwerkingsniveau in de eindtermen (beoordelen) énkél verwezen wordt naar brieven, uitnodigingen en reclameteksten. Het verwerkingsniveau 'beoordelen' lijkt niet essentieel voor studieteksten en verhalen. Het PIRLS-onderzoek meet wél de mate waarin leerlingen inhouden kunnen beoordelen uit verhalen en studieteksten. Dat roept de vraag op of de huidige eindtermen te lage verwachtingen uitspreken over de capaciteiten van de Vlaamse leerlingen.

6. Wat zijn de oorzaken van de daling in begrijpend lezen?

Hier bespreken we drie mogelijke oorzaken van de daling:

1. *de eindtermen wereldoriëntatie* – Op 1 september 2010 gingen nieuwe eindtermen Wereldoriëntatie (WO) in voege voor de domeinen 'natuur' en 'techniek'. Mogelijk hebben deze nieuwe eindtermen een impact gehad op de manier waarop er les

gegeven wordt in de Vlaamse lagere scholen. Wanneer leraren meer onderzoekend en ontwerpend leren hanteren, hebben ze misschien minder gebruikgemaakt van studieteksten. Daardoor krijgen leerlingen minder kansen om begrijpend lezen te oefenen.

2. *de onderwijstijd* – In 2016 ging minder tijd naar taal- en leesonderwijs in vergelijking met 10 jaar eerder. De daling van de onderwijstijd voor lezen is een belangrijke verklaring voor de daling van de prestaties in begrijpend lezen. Wanneer er geen tijd gaat naar begrijpend lezen, gaat het begrijpend lezen niet vooruit. Veel lezen leidt tot beter begrijpend lezen (Castles et al. 2018).
3. *het technisch lezen* – Vlaamse leerlingen gaan achteruit in technisch lezen (VCLB 2013). Bovendien zijn Vlaamse leerlingen minder sterk in technisch lezen dan Nederlandse leerlingen (Leysen e.a. 2017). Leerlingen die moeite hebben met technisch lezen, zullen ook lager scoren voor de PIRLS-toets.

7. Sterker onderwijs in begrijpend lezen

Er zijn geen mirakeloplossingen om het niveau van het begrijpend lezen terug op te krikken. Begrijpend lezen (en leesplezier) zijn de verantwoordelijkheid van verschillende actoren en organisaties: handboeken, eindtermen, nascholing, lerarenopleiding, kleuteronderwijs, ouders, bibliotheken, uitgeverijen, enz. In 2019 verschijnen twee vervolgstudies: de reviewstudie waartoe de VLOR de opdracht gaf en de resultaten van het PIRLS2018-L6-onderzoek. De reviewstudie zal een overzicht bieden van de wetenschappelijke inzichten inzake effectief leesonderwijs. Het PIRLS2018-L6-onderzoek zal verduidelijken hoeveel de leerwinst in de derde graad van het lager onderwijs bedraagt. Deze vervolgstudies zullen bijdragen tot meer kennis en meer doordachte beslissingen om het onderwijs in begrijpend lezen te versterken.

Referenties

- AKOV (2014). *Peiling Nederlands. Lezen en luisteren in het basisonderwijs*. Brussel: AKOV. Online raadpleegbaar op: <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/peiling-nederlands-lezen-en-luisteren-in-het-basisonderwijs>.
- Castles, A., K. Rastle & K. Nation (2018). “Ending the reading wars”. In: *Psychological Science in the Public Interest*, 19, p. 5-51. Online raadpleegbaar op: <https://www.psychologicalscience.org/publications/ending-the-reading-wars-reading-acquisition-from-novice-to-expert.html>.
- Gubbels, J., A. Netten & L. Verhoeven (2017). *Vijftien jaar leesprestaties in Nederland: PIRLS-2016*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands. Online raadpleegbaar op: <https://www.expertisecentrumnederlands.nl/wp-content/uploads/2017/12/PIRLS-2016.pdf>.

- Leysen, H., M. Noé, W. Van den Broeck, M. Loncke, E. Liekens, A. Lowette, L. Van den Eynde, J. Keuning & A. Geudens (2017). “Vergelijking van de resultaten op de drie-minuten-toets en de avi-toetskaarten van 2009 tussen Nederland en Vlaanderen”. In: *Logopedie*, p. 35-43.
- Martin, M.O., I.V.S. Mullis & M. Hooper (2017). ‘Methods and procedures in PIRLS2016’. Online raadpleegbaar op: <https://timssandpirls.bc.edu/publications/pirls/2016-methods.html>.
- Tielemans, K., M. Vandenbroeck, K. Bellens, J. Van Damme & B. De Fraine (2017). *Het Vlaams lager onderwijs in PIRLS 2016*. Leuven: CO&E.
- VCLB (2013). ‘Vernieuwde aandacht voor technisch lezen is nodig’. Online raadpleegbaar op: <http://www.vclb-koepel.be/vernieuwde-aandacht-voor-technisch-lezen-is-nodig>.
- VLOR (2018). ‘Advies over begrijpend lezen (PIRLS 2016) (RBO-ADV-1718-002)’. Online raadpleegbaar op: <https://www.vlor.be/adviezen/advies-over-begrijpend-lezen-pirls-2016>.